

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนภายในประเทศ ปี ๒๕๕๕ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จะทำการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยที่เกิดขึ้น แล้วนำมาวิเคราะห์และประเมิน โดยมีกรอบ และเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมิน ดังนี้

❖ กรอบเกี่ยวกับหน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่ใช้กันทั่วไปใน ๓ ประเด็น ประกอบด้วย

- (๑) หน้าที่ในการเคารพสิทธิ (Obligation to respect) หมายถึง การที่รัฐไม่เข้าไปแทรกแซงการใช้สิทธิของประชาชน
- (๒) หน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิ (Obligation to protect) การที่รัฐมีมาตรการดูแลไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิโดยบุคคลที่สาม และ
- (๓) หน้าที่ในการทำให้สิทธิเกิดผลในทางปฏิบัติ (Obligation to fulfill) หมายถึง การที่รัฐต้องดำเนินการรับรองหรือประกันสิทธิของประชาชนด้วยการสร้างกรอบทางกฎหมายและนโยบาย รวมถึงการมีมาตรการต่างๆ ที่จะช่วยให้ประชาชนได้รับรู้ถึงสิทธิดังกล่าว การช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและได้ใช้สิทธิและเสรีภาพที่ได้รับ การรับรองในกฎหมายภายใน และตามพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

❖ เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน ประกอบด้วย

- (๑) สิทธิที่ได้รับการรับรองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และสิทธิต่างๆ ที่ได้รับการคุ้มครองทั้งตามกฎหมายภายในของประเทศไทย
- (๒) สิทธิที่ปรากฏอยู่ในสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี รวม ๗ ฉบับจากทั้งหมด ๙ ฉบับ ได้แก่
 - (๑) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกประติบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ
 - (๒) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก
 - (๓) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง
 - (๔) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

- (๕) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกประติบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ
- (๖) อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน และการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยี และ
- (๗) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

สำหรับสนธิสัญญาหลักอีก ๒ ฉบับที่ประเทศไทยยังไม่ได้เข้าเป็นภาคี ได้แก่

- (๑) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลมิให้ถูกบังคับให้สูญหาย ซึ่งเป็นอนุสัญญาที่ประเทศไทยได้แสดงเจตนารมณ์ที่จะเข้าเป็นภาคีโดยได้ลงนามในอนุสัญญาไปแล้ว แต่จะยังไม่มีผลบังคับใช้ จนกว่าประเทศไทยจะปรับแก้กฎหมายภายในให้สอดคล้องกับอนุสัญญา และให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาดังกล่าว และ
- (๒) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว

และนอกจากสนธิสัญญาหลัก ๗ ฉบับข้างต้นแล้ว ประเทศไทยยังได้เข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของสนธิสัญญาดังกล่าวบางฉบับที่เป็นการขยายการคุ้มครองสิทธิให้กว้างขวางขึ้นจากสนธิสัญญาหลัก โดยพิธีสารที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีแล้วมี ๓ ฉบับ ได้แก่

- (๑) พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกประติบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ
- (๒) พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กว่าด้วยการขายเด็ก โสเภณีเด็ก และสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก และ
- (๓) พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กว่าด้วยสถานะความขัดแย้งที่มีการใช้อาวุธ

นอกจากนี้ ยังมีอนุสัญญาที่เกี่ยวกับสิทธิแรงงานที่จัดทำขึ้นในกรอบองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization : ILO) ที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบัน จำนวน ๑๕ ฉบับ รวมทั้งมาตรฐานระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนในเรื่องต่างๆ ที่สหประชาชาติจัดทำขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้ประเทศต่างๆ ยึดถือปฏิบัติ

ในการจัดทำรายงานการประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยฉบับนี้ กสม. จะได้นำกรอบการประเมินที่กล่าวข้างต้นมาใช้ในการวิเคราะห์ว่า รัฐได้ดำเนินการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิต่างๆ ตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญและกฎหมายภายในของประเทศ รวมทั้งในสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเป็นภาคีมากน้อยเพียงใด และในกรณีที่เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน จะได้มีการวิเคราะห์ว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นเกิดจากสาเหตุใด รัฐได้เข้าไปดำเนินการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นหรือไม่อย่างไร และการดำเนินการนั้น ส่งผลให้ประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิในทางปฏิบัติหรือไม่เพียงใด หากการดำเนินการของรัฐไม่เพียงพอ ก็เป็นหน้าที่ของ กสม. ในฐานะกลไกที่มีหน้าที่ในการตรวจสอบการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชนของรัฐ ที่จะต้องให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สิทธิต่างๆ ที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมายไทย และพันธกรณีระหว่างประเทศเกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

การประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ปี ๒๕๕๕ มีสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ดังนี้

๒.๑ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

๒.๑.๑ การแสดงความคิดเห็น การชุมนุมทางการเมือง

ในการสร้างความสมานฉันท์ รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) ซึ่งได้จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ โดยมีข้อเสนอ เช่น การนำผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยเคารพสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย ผู้เสียหาย เยียวยา ฟ้นผู้ถูกดำเนินคดีโดยไม่เป็นธรรม ไม่เร่งรัดการนิรโทษกรรม และการให้สัตยาบันธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ แต่รัฐบาลได้ตอบรับข้อเสนอแนะเพียงบางข้อ เช่น การช่วยเหลือเยียวยาด้านการเงินแก่ผู้เสียหายจากเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง ขณะเดียวกันกลับเร่งรัดการจัดทำร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมอันเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับข้อเสนอของ คอป.

การชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธเป็นเสรีภาพที่ประชาชนต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๓ รัฐบาลจะต้องเคารพสิทธิของประชาชนทุกคนทั้งสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน รวมถึงกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ข้อ ๑๙ และ ๒๑ อีกด้วย แต่จากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองขององค์การพิทักษ์สยามและภาคีเครือข่าย เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๕ และวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ รัฐบาลได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ การตั้งจุดสกัดผู้ที่เข้าร่วมการชุมนุม เพื่อปิดกั้นเสรีภาพในการชุมนุมทางการเมือง ซึ่งเป็นการชุมนุมของกลุ่มที่มีความเห็นที่ตรงข้ามกับฝ่ายรัฐบาลนั้น แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลไม่ได้ให้การรับรองเสรีภาพในการชุมนุมตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองดังกล่าว ซึ่งบัญญัติว่าการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำได้ แต่โดยอาศัยอำนาจบัญญัติแห่งกฎหมาย และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นไม่ได้ ซึ่งพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกัน ปราบปราม ระงับ ยับยั้ง แก้อันตรายหรือบรรเทาเหตุการณ์ อันกระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ดังนั้น การประกาศใช้พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ ก่อนการชุมนุม การสกัดการชุมนุม การใช้แก๊สน้ำตาและรถฉีดน้ำใส่กลุ่มผู้ชุมนุม โดยยังไม่มีสัญญาณบ่งชี้ว่าจะมีเหตุการณ์รุนแรงที่จะกระทบต่อความมั่นคงภายในประเทศ จึงไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งกฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าว

๒.๑.๒ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน

ในปี ๒๕๕๕ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชนยังมีข้อจำกัด มีการคุกคาม แทรกแซง และละเมิดสิทธิเสรีภาพของสื่ออย่างต่อเนื่อง อาทิ กรณีผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ช่องหนึ่งสัมภาษณ์ จนทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกับรองนายกรัฐมนตรีในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ หรือกรณีการทำร้ายร่างกายจับกุมช่างภาพสื่อมวลชนในเหตุการณ์การสลายการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มองค์กรพิทักษ์สยาม ซึ่งการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังควบคุมตัวช่างภาพสื่อมวลชนขณะปฏิบัติหน้าที่ ถือเป็นกรณักรกระทำที่เกินกว่าเหตุ และเป็นกรณักรคุกคามสิทธิเสรีภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน

ถึงแม้จะมีการศึกษาเพื่อแก้ไขพระราชบัญญัติการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ประเด็นหมิ่นประมาทโดยลดโทษลง แต่การคงความผิดที่กระทบความมั่นคงไว้ เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ดุลพินิจ นอกจากนี้ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม (กสทช.) ซึ่งอยู่ในระยะเริ่มดำเนินการในการกำกับดูแลสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ควบคู่กับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการประกอบกิจการก็ยังไม่ได้แสดงบทบาทดังกล่าวมากนัก ส่วนเรื่องการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนนั้น ความแตกแยกทางความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง ทำให้สื่อบางรายมีการเลือกข้างทางการเมืองอย่างชัดเจน และผู้สื่อข่าวบางคนถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นกลางและจริยธรรมของสื่อมวลชน ดังนั้น สื่อมวลชนควรมีความตระหนักและยึดหลักในการทำหน้าที่นำเสนอข่าวอย่างเที่ยงธรรม ปราศจากอคติ คำนึงถึงความถูกต้อง และให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายโดยมีความรับผิดชอบภายใต้กรอบจริยธรรมแห่งวิชาชีพ

๒.๑.๓ การป้องกัน เยียวยาผู้ประสบอุบัติเหตุทางถนน

ประเทศไทยมีผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนโดยเฉลี่ยประมาณปีละ ๑๓,๐๐๐ คน และมีผู้บาดเจ็บอีกกว่าล้านคน แต่ข้อมูลจากรายงานการดำเนินงานเกี่ยวกับความปลอดภัยทางถนนทั่วโลก (Global Status Report on Road Safety) ขององค์การอนามัยโลกฉบับล่าสุด ระบุว่า ในปี ๒๕๕๕ ประเทศไทยมีผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนกว่า ๒๖,๐๐๐ คน หรือ ๓๘.๑ ต่อประชากร ๑๐๐,๐๐๐ คน จัดเป็นประเทศที่มีอัตราการตายจากอุบัติเหตุทางถนนสูงสุดเป็นอันดับ ๓ ของโลก ที่ผ่านมามีแนวโน้มว่ารัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับการอำนวยความสะดวกในการสัญจรมากกว่าการป้องกันหรือลดอุบัติเหตุทางถนน จึงเห็นว่ารัฐบาลควรกำหนดให้ปัญหาความปลอดภัยทางถนนเป็นเรื่องเร่งด่วนของประเทศ และมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังตลอดทั้งปี มิใช่ดำเนินการเฉพาะในช่วงเทศกาล นอกจากนี้ รัฐบาลควรจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณให้การดำเนินงานเพื่อสร้างความปลอดภัยทางถนนอย่างเพียงพอ และควรมีการประเมินผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่อย่างไร เพื่อให้สิทธิในชีวิตของประชาชนได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง

๒.๒ สิทธิในกระบวนการยุติธรรม

ในปี ๒๕๕๕ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมมีสถานการณ์ที่เป็นความก้าวหน้า คือ การออกกฎหมายจัดตั้งองค์กรการปฏิรูปกฎหมาย (คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย) เพื่อเป็นกลไกหลักในการทำหน้าที่ปรับปรุงและพัฒนากฎหมายของประเทศ ซึ่งรวมถึงกฎหมายที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมเพื่อเป็นการกระจายโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน นอกจากนี้ รัฐบาลยังให้ความสำคัญต่อข้อเสนอเกี่ยวกับการยกเลิกพันธนาการผู้ต้องขังด้วยตรวน การออกมาตรการเพื่อรองรับข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules)

สำหรับสิ่งที่เป็นความถดถอยของสถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรม คือ การที่รัฐบาลยังไม่ได้เร่งดำเนินการจัดตั้งองค์กรการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมให้สำเร็จลุล่วงตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด และการนำนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภามาดำเนินการให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม มีผลทำให้สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมของบุคคลไม่ได้รับความคุ้มครองตามขอบเขตของสิทธิจากการบังคับใช้กฎหมายและการปฏิบัติในการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชนจึงไม่ได้รับประโยชน์หรือความคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมนี้อย่างเต็มที่ รวมทั้งในกรณีที่รัฐได้นำพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาใช้กับเหตุการณ์การชุมนุมเพื่อเรียกร้องทางการเมืองและเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้มีบุคคลต้องตกในสถานะเป็นผู้ต้องสงสัยและถูกกล่าวหาว่ากระทำการฝ่าฝืนกฎหมายฉบับนี้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติยังคงได้รับเรื่องร้องเรียนกล่าวอ้างว่าเจ้าหน้าที่รัฐกระทำการซ้อมทรมานผู้ต้องสงสัย หรือผู้ต้องขังทั้งในขั้นตอนการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจและที่เกิดขึ้นภายในเรือนจำหรือทัณฑสถาน แม้ในการตรวจสอบจะพบข้อจำกัดหลายประการจนไม่อาจชี้ชัดได้ว่ามีเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจริงหรือไม่ แต่ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ย่อมอาจชี้ให้เห็นได้ว่า มาตรการการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมยังมีความไม่ถูกต้องเกิดข้อผิดพลาดหลายประการ รวมทั้งการที่กระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งเรือนจำชั่วคราวหลักสี่ขึ้น เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับควบคุมตัวบุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองและบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๒ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ซึ่งควรได้รับการปล่อยชั่วคราวในทันทีและทำการคุมขังเป็นช้อยกเว้น อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญฯ รวมถึงแนวความคิดยกเลิกโทษประหาร รัฐบาลจะต้องมีกระบวนการขั้นตอนในการพิจารณาดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนด แต่จนถึงปัจจุบัน ยังไม่ปรากฏว่ารัฐบาลจะได้เร่งดำเนินการในเรื่องดังกล่าว กสม. จึงเห็นควรมีข้อเสนอแนะในเรื่องนี้ว่า รัฐจะต้องให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของบุคคล โดยกำหนดให้เป็นนโยบายของรัฐบาลที่เร่งด่วนและสำคัญ และเข้ามามีบทบาทดำเนินการ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

ของประชาชนโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเกิดขึ้นอย่างจริงจังและทันทีควบคู่กันไป ในประการสำคัญ คือ จะต้องดำเนินมาตรการและการบังคับใช้กฎหมายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้แถลงต่อรัฐสภา ให้ครบถ้วนด้วยการเร่งกำหนดแผนงาน มาตรการ และกลไก เพื่อแก้ไขปัญหาความถดถอยดังกล่าว

๒.๓ สิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กสม. ได้รับเรื่องราวร้องเรียนจากประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากโครงการพัฒนาและการประกอบอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น รวมทั้งประชาชนที่ต้องออกจากที่อยู่อาศัยและที่ทำกินเนื่องจากนโยบายการอนุรักษ์ป่าของรัฐบาล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้รับรองสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น การร้องเรียนดังกล่าวจึงสะท้อนว่า ประชาชนได้ใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญฯ เพิ่มมากขึ้น ทั้งการเรียกร้องให้ยุติโครงการที่มีผลกระทบต่อชุมชน การเรียกร้องให้จัดสรรที่ทำกินที่เหมาะสม ให้มีการรับรองโฉนดชุมชน จัดให้มีการจัดการศึกษาโครงการที่จะมีผลกระทบต่อชุมชน การใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็นในเวทีประชาพิจารณ์โครงการต่างๆ และการพยายามป้องกันมิให้มีโครงการหรือกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อ ตลอดจนการร่วมมือกับองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ในการจัดทำข้อมูลชุมชนและข้อมูลผลกระทบจากโครงการพัฒนาต่างๆ หรือแม้แต่การรวมตัวกันของชุมชนเพื่อใช้สิทธิทางศาลให้ยกเลิกเพิกถอนโครงการต่างๆ จะเห็นได้ว่ามีความก้าวหน้าของภาคประชาชนในการใช้สิทธิของชุมชนตามรัฐธรรมนูญฯ และมีความพยายามของภาคประชาชนที่จะเข้าไปมีส่วนในการคิด ตัดสินใจ และตรวจสอบแผนงานหรือโครงการที่จะเข้ามา ถือเป็นการใช้สิทธิชุมชนในการกำหนดเจตจำนงว่า ชุมชนจะมีทิศทางพัฒนาไปในทิศทางใด และโครงการใดที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของตน ขณะเดียวกันได้มีการยกย่องพระราชบัญญัติว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. จัดให้มีองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ตามมาตรา ๖๗ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ เพื่อพิจารณาโครงการที่มีผลกระทบต่อชุมชน

อย่างไรก็ตาม ประชาชนยังไม่สามารถใช้สิทธิของตนได้อย่างเต็มที่ แม้ในระดับนโยบายจะมีการออกกฎหมายและมาตรการต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวก แต่ในทางปฏิบัติจริง แม้จะมีการดำเนินการให้ครบขั้นตอนหรือกระบวนการที่นโยบายหรือกฎหมายกำหนด แต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนกลับไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือนโยบายนั้น เช่น กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนแม้มีการจัดการรับฟังความคิดเห็นจริง แต่ผู้เข้าร่วมหรือผู้มีส่วนได้เสียกลับเป็นบุคคลภายนอก เป็นต้น

๒.๔ สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๒.๔.๑ สถานการณ์น้ำท่วม

เหตุการณ์มหาอุทกภัยครั้งใหญ่ ในปี ๒๕๕๔ ต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้ทำความเสียหาย และความสูญเสียในวงกว้างและรุนแรง สาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งมาจากการละลายที่รัฐจะแจ้งเตือนภัยให้ประชาชนได้ทราบ และยังปกปิดข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงที่สำคัญบางประการ ระบบการระบายน้ำและป้องกันน้ำท่วมไม่มีประสิทธิภาพ และไม่สามารถรองรับมหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นได้ ทำให้ประชาชนเตรียมการรับมือเพื่อปกป้องบ้านเรือนและทรัพย์สินของตนได้ไม่เต็มที่ควรจะเป็น อีกทั้งไม่ยอมรับให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมในการดำเนินการอย่างจริงจัง ประการสำคัญการให้ความช่วยเหลือก็ได้เป็นไปอย่างเหมาะสมและทั่วถึง

๒.๔.๒ สิทธิแรงงาน

ในรอบปี ๒๕๕๕ รัฐบาลและกระทรวงแรงงานได้ผลักดันนโยบายสำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้ใช้แรงงาน การเข้าถึงการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการหลายด้านมีความก้าวหน้าให้เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ การดำเนินนโยบายขึ้นค่าจ้างขั้นต่ำ ๓๐๐ บาทเท่ากันทั่วประเทศ การประกาศกฎกระทรวงแรงงาน ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ. ๒๕๕๕) ซึ่งออกตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ ซึ่งมีผลให้คนรับใช้ตามบ้าน ประมาณ ๔.๔ แสนคนทั่วประเทศ มีวันหยุดประจำสัปดาห์ไม่น้อยกว่าสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง วันหยุดตามประเพณีไม่น้อยกว่า ๑๓ วัน การทำงานในวันหยุดต้องได้รับเงินค่าทำงานในวันหยุด เป็นต้น ความพยายามแก้ไขปัญหาการหลอกลวงแรงงานไทยไปทำงานในต่างประเทศด้วยการใช้มาตรการลงโทษอย่างจริงจัง การแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติโดยกระบวนการพิสูจน์สัญชาติ เป็นต้น

ถึงแม้รัฐบาลได้พยายามในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้ใช้แรงงาน แต่ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนยังปรากฏให้เห็น เช่น การจำกัดสิทธิในการเดินทางของแรงงานข้ามชาติ การหลอกลวงแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ การค้ามนุษย์ ความล่าช้าในการออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้รับงานไปทำงานที่บ้าน พ.ศ. ๒๕๕๓ ทำให้แรงงานนอกระบบยังคงไม่ได้รับการคุ้มครอง การไม่บังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งเป็นกฎหมายที่สร้างหลักประกันรายได้ขั้นต่ำรายเดือน ที่ครอบคลุมแรงงานนอกระบบ ๒๔ ล้านคน ในยามชราหรือเกษียณอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป ความล่าช้าในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกันสังคม (ฉบับประชาชนเสนอ) นอกจากนี้ การไม่ให้สัตยาบันอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๘๗ ว่าด้วยเสรีภาพในการสมาคมและคุ้มครองสิทธิในการรวมตัว และฉบับที่ ๘๘ ว่าด้วยสิทธิในการรวมตัวและการร่วมเจรจาต่อรอง ทำให้แรงงานโดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติไม่สามารถใช้สิทธิในการรวมตัวเจรจาต่อรอง

ดังนั้น กระทรวงแรงงานหรือรัฐบาลต้องตระหนักถึงการปฏิรูปโครงสร้างและระบบแรงงาน ด้วยการสร้างความคุ้มครองทางสังคมและความมั่นคงของแรงงาน ทั้งในด้านของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ในการรวมกลุ่ม การเจรจาต่อรองร่วม การยึดหลักการการทำงานที่มีคุณค่า (decent work) ให้เป็นหลักการ สำคัญในการกำหนดนโยบาย กฎหมาย แผนงาน และมาตรการต่างๆ ของรัฐ เพื่อสร้างความเป็นธรรม ในสังคมไทยและรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี ๒๕๕๘

๒.๔.๓ การค้ำมนุษย์

ประเทศไทยได้บังคับใช้กฎหมายการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์มาแล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๑ แต่การค้าหญิงและเด็กเพื่อแสวงประโยชน์ทางเพศและการค้ามนุษย์เพื่อบังคับใช้แรงงาน ยังคงเป็นปัญหาสำคัญในประเทศไทย รัฐจึงต้องให้ความสำคัญกับการบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันและ ปราบปรามการค้ามนุษย์อย่างจริงจัง จากการที่คณะอนุกรรมการปฏิบัติการยุทธศาสตร์ด้านสิทธิเด็ก สตรี และความเสมอภาคของบุคคลของ กสม. ได้ตรวจเยี่ยมบ้านเกร็ดตระการ เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๕๕ พบว่า มีผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เข้าฝักอาชีพอ่อนส่งตัวกลับประเทศต้นทาง ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้ให้ ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการพิจารณาคดีการค้ามนุษย์ เช่น ควรให้มีทีมสหวิชาชีพและ ทีมนักกฎหมายมาร่วมการคัดแยก รวมทั้งควรจัดให้มีการสืบพยานไว้ก่อนฟ้อง เป็นต้น

นอกจากนี้ รัฐได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพของผู้เสียหาย ในระดับหนึ่ง แต่อาจยังไม่ทั่วถึงและเพียงพอ เช่น การให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์สายด่วนที่ยังไม่มีล่าม แปลภาษาสำหรับผู้รับบริการกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้โยกย้ายถิ่นฐาน หรือการดำเนินงานของสถานสงเคราะห์ ของรัฐที่ยังขาดแคลนบุคลากรในทีมสหวิชาชีพและนักกฎหมาย เป็นต้น รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ อนุญาตให้ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์บางกลุ่มทำงานเป็นการชั่วคราวได้ ซึ่งถือเป็นความคืบหน้าในการ ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด และการฟื้นฟูหรือการ เรียกร้องสิทธิของผู้เสียหาย อย่างไรก็ตาม รัฐควรให้ความสำคัญกับการคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการที่รัฐจะให้ความคุ้มครองผู้ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ตามกฎหมายได้ อย่างเต็มที่

๒.๔.๔ สิทธิในการศึกษา

รัฐบาลได้มีนโยบายจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์แท็บเล็ตให้แก่โรงเรียน โดยเริ่มทดลอง ดำเนินการในโรงเรียนนำร่องสำหรับระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาสื่อการเรียน การสอนอิเล็กทรอนิกส์ การพัฒนาครูและบุคลากร และการพัฒนาระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง และเพื่อนำสื่อการเรียนการสอนไปเพิ่มภูมิปัญญาของเด็กไทย

นอกจากนี้ นโยบายการยุบควรวรรณโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา แต่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาของเด็กบางส่วน รวมทั้งนโยบายการรับนักเรียนเข้าเรียนในสถานศึกษาที่เกี่ยวกับเงินบริจาค (เงินแป๊ะเจี๊ยะ) เป็นการตัดโอกาสเด็กที่มีความสามารถ แต่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่เอื้อในการเข้าเรียน ซึ่งถือว่าการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมโดยเหตุความแตกต่างทางเศรษฐกิจ จึงขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ วรรคสาม การไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม และมาตรา ๔๙ วรรคแรก ซึ่งรับรองว่า บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๒ ปี โดยรัฐมีหน้าที่จัดให้โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

๒.๕ การคุ้มครองและช่วยเหลือกลุ่มที่เสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๒.๕.๑ สิทธิเด็ก

ประเทศไทยได้ลงนามในพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เรื่อง กระทบการติดต่อโรงเรียนเป็นประเทศแรกของโลก และได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ระดับชาติ แผนงาน มาตรการและระดมทรัพยากรเพื่อแก้ไขปัญหาเด็ก แต่ก็พบว่า ยังมีปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อเด็ก การล่วงละเมิดทางเพศ ปัญหาเด็กเร่รอน ปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่น ซึ่งเกิดจากวัยรุ่นเข้าไม่ถึงข้อมูลภาวะอนามัยเจริญพันธุ์ และเมื่อตั้งครรภ์แล้ว ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการดูแลครรภ์ที่เหมาะสม

ดังนั้น รัฐบาลควรเพิ่มการจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาเด็ก เช่น การให้ความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณให้กองทุนคุ้มครองเด็ก กองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้า เป็นต้น และรัฐต้องเร่งสร้างความรู้ ความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เร่งออกกฎหมายร่างพระราชบัญญัติปราบปรามสิ่งยั่วยุพฤติกรรมอันตราย พ.ศ. เพื่อใช้เป็นมาตรการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดตามพิธีสารเลือกรับ เรื่องการขายเด็ก การค้าประเวณี และสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก

๒.๕.๒ สิทธิสตรี

รัฐได้กำหนดนโยบายและมาตรการที่ส่งเสริมสิทธิสตรี อาทิ การยกเลิกข้อสงวนข้อ ๑๖ เรื่อง สิทธิทางครอบครัวและการสมรส ของอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ กำหนดให้ผู้หญิง ผู้ชายมีสิทธิเท่าเทียมกันในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการสมรส การขาดจากการสมรส การมีบุตร ความรับผิดชอบต่อบุตร การเลือกใช้นามสกุล การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพย์สิน การมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๕ ให้ข้าราชการและลูกจ้างราชการชายได้รับอนุญาตลาไปช่วยเหลือภรรยาที่คลอดบุตร โดยมีสิทธิได้รับเงินเดือนในระหว่างลาได้ไม่เกิน ๑๕ วันทำการ

การประกาศ กฎ ก.ร. ว่าด้วยวินัยข้าราชการรัฐสภาสามัญ พ.ศ. ๒๕๕๕ กำหนดให้การละเมิดทางเพศ ในสถานที่ทำงานเป็นความผิดวินัยและกำหนดบทลงโทษไว้สำหรับข้าราชการสังกัดรัฐสภา และ กสม. ได้มีมติให้นำมาใช้กับข้าราชการ กสม. ด้วย ซึ่งต่อเนื่องจาก กฎ ก.พ. ที่เริ่มใช้มาตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ รวมทั้ง การจัดตั้งกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ เพื่อเป็นสวัสดิการให้แก่สตรี รวมถึงการพัฒนาศักยภาพสตรีและเครือข่ายสตรี

ในทางกลับกัน ผู้หญิงยังได้รับการปฏิบัติที่ไม่เสมอภาคบางประการ เช่น พระราชบัญญัติ สัญชาติฯ ยังมีการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงไทยที่สมรสกับชายต่างด้าว สามีต่างด้าวที่ประสงค์จะขอสัญชาติ ไทยจะต้องพำนักอยู่ในประเทศไทยอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา ๕ ปี ในขณะที่ภรรยาต่างด้าวของชายไทย ไม่ถูกกำหนดให้ปฏิบัติตามเงื่อนไข นอกจากนี้ ยังพบว่าการค้ามนุษย์และการแสวงหาประโยชน์จาก หญิงและเด็กเนื่องจากการท่องเที่ยวที่แฝงบริการทางเพศยังคงมีอยู่ กรณีผู้หญิงมุสลิมในภาคใต้โดยเฉพาะ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังขาดโอกาสการเข้าถึงบริการบางประการ อาทิ การศึกษา การบริการ ทางสุขอนามัย และโอกาสทางเศรษฐกิจ เนื่องจากวัฒนธรรม ประเพณี และสถานการณ์ความรุนแรง ในพื้นที่ อีกทั้งผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว นอกจากนี้ ในเรื่องกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี องค์กรเอกชนด้านสตรีเห็นว่ากองทุนดังกล่าวมิได้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์ที่รัฐบาลกำหนดอย่างแท้จริง โดยมีสตรีบางกลุ่มเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงกองทุนนี้ได้

ปัญหาการละเมิด การคุกคามทางเพศ และความรุนแรงกับสตรี กสม. ได้ดำเนินการ ทั้งเชิงรุกและรับในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเสนอให้ผลักดันกฎหมายที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบท สังคมไทย เช่น ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาคระหว่างเพศ พ.ศ. (ฉบับ ประชาชน) เป็นต้น จัดให้มีการศึกษาวิจัย เรื่อง “การต่อสู้ภาคประชาสังคมเพื่อยุติการคุกคามทางเพศ ในที่ทำงาน : กรณีศึกษาสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)” รวมทั้งการ ขับเคลื่อนและรณรงค์ยุติการคุกคามทางเพศในที่ทำงานของสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจขนส่งมวลชน กรุงเทพฯ (ขสมก.) และสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ บริษัท ขนส่ง จำกัด

๒.๕.๓ สิทธิคนพิการ

การดำเนินการเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิคนพิการในประเทศไทยนั้นว่ามีความก้าวหน้าในระดับ หนึ่ง เมื่อพิจารณาจากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้รับรองสิทธิของคน พิการไว้อย่างชัดเจน การที่ประเทศไทยมีกฎหมายที่มุ่งส่งเสริมสิทธิและห้ามการเลือกปฏิบัติ ต่อคนพิการในหลายด้าน รวมถึงการมีแผนงานที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการที่สอดคล้องกับ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการของสหประชาชาติ แต่ในทางปฏิบัติพบว่า กฎหมายต่างๆ ยังไม่ถูก นำมาบังคับใช้หรือปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง คนพิการจำนวนมากจึงยังไม่สามารถเข้าถึงสิทธิ บริการขั้นพื้นฐาน และสวัสดิการต่างๆ จากรัฐ ทั้งการศึกษา การรักษาพยาบาล การบำบัดฟื้นฟู การจ้างงาน และการดำรงชีพ รวมทั้งยังมีปัญหาการเข้าถึงสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก

อันเป็นสาธารณะ รัฐควรให้ความสำคัญในการกำกับดูแลให้หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตาม ข้อบัญญัติต่างๆ ของกฎหมายอย่างเข้มงวดจริงจัง เพื่อให้คนพิการได้รับสิทธิอย่างแท้จริง รวมทั้งอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการในการดำเนินชีวิต การเดินทาง และโอกาสในการทำงานหาเลี้ยงชีพ การทำให้คนพิการได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ และปรับสภาพแวดล้อมเพื่อให้คนพิการมีความเป็นอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ตามเจตนารมณ์ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการได้อย่างแท้จริง

๒.๕.๔ สิทธิของบุคคลหลากหลายทางเพศ

บุคคลหลากหลายทางเพศในปัจจุบันได้รับการยอมรับในสังคมมากขึ้น และการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยค่อนข้างมีความก้าวหน้าเมื่อเปรียบเทียบกับหลายประเทศในภูมิภาค แต่หากจะเปรียบเทียบกับประเทศในยุโรป และสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยยังคงต้องมีการรณรงค์เพื่อส่งเสริมสิทธิของคนกลุ่มนี้อย่างต่อเนื่อง แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จะให้การรับรองว่าบุคคลมีสิทธิเท่าเทียมกัน และห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุแห่งเพศ แต่บุคคลหลากหลายทางเพศยังคงเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางต่อการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและเลือกปฏิบัติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะให้ความสำคัญและรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ รวมถึงข้อเสนอแนะด้านกฎหมายที่เหมาะสมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศต่อไป

๒.๕.๕ สิทธิด้านสถานะบุคคลของผู้ไร้สัญชาติ ไทยพลัดถิ่น ผู้อพยพ และชนพื้นเมือง

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านสถานะบุคคลมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ การมีหลักฐานเอกสารแสดงสถานะบุคคล (เลขรหัส ๑๓ หลัก) ซึ่งทุกคนที่อยู่ในประเทศไทยจะต้องมีเพื่อปกป้องสถานะของตนเองกับการได้รับสัญชาติไทย โดยทั่วไปมักจะสับสนเข้าใจว่าเป็นเรื่องเดียวกันทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติ

ความก้าวหน้าในเรื่องสถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านสถานะบุคคล ได้แก่ การมีกฎหมาย โดยเฉพาะ เพื่อการแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิด้านสถานะบุคคล เช่น คนไทยพลัดถิ่น ได้มีพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๕ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อแก้ปัญหา และเป็นไปตามข้อเสนอของประชาชนที่เดือดร้อน การมีนโยบายด้านสถานะบุคคลออกมาเพื่อแก้ปัญหาสัญชาติของแรงงานต่างด้าว การให้บุคคลได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานด้านการรักษาพยาบาลถึงแม้จะไม่มีสถานะบุคคล การได้รับสิทธิทางการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เด็กทุกคนสามารถเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐได้ ถึงจะไม่มีสถานะบุคคล การมีค่ายผู้อพยพลี้ภัยชายแดนถึง ๙ ค่าย รองรับผู้อพยพได้รับความช่วยเหลือให้ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน การที่ กสม. ได้จัดทำคู่มือการดำเนินการเรื่องสัญชาติเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องนำไปใช้

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านสถานะบุคคลที่เป็นความถดถอยก็ยังคงมีอยู่หลายประการ เช่น การที่เจ้าหน้าที่ด่านทะเบียนราษฎรมักละเลย ล่าช้า และปฏิบัติโดยยึดถือตามมติคณะรัฐมนตรี

เป็นหลัก ทั้งๆ ที่ในหลายกรณีมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ดำเนินการได้ ในส่วนของการดำเนินการตามกฎหมายที่ประกาศใช้แล้ว แต่การออกข้อบังคับ ประกาศกระทรวงยังมีขั้นตอนแนวปฏิบัติที่สร้างความยุ่งยากเกินจำเป็น เช่น กรณีคนไทยพลัดถิ่น สำหรับปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองกลุ่มต่างๆ มีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น ดังตัวอย่างกรณีชาวโรฮิงญาที่มีการละเมิดในหลายมิติ เช่น การขับไล่ไล่ส่ง การทุจริตเรียกรับเงิน การค้ามนุษย์ ส่วนการหลบหนีเข้าเมืองเพื่อขายแรงงานของผู้หลบหนีเข้าเมือง ๓ สัญชาติ ได้แก่ พม่า ลาว และกัมพูชา จะต้องมึระบบการแก้ไขปัญหาที่ชัดเจน

ข้อเสนอแนะและการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาสถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านสถานะบุคคล โดยมีมาตรการด้านสถานะบุคคลที่ชัดเจน การให้รหัสบุคคลที่แยกจากการได้สัญชาติไทยจะสามารถทำให้ทุกคนมีสถานะบ่งบอกตัวบุคคลได้ การสร้างความเข้าใจในเรื่องสถานะบุคคลกับการได้สัญชาติไทยของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่จะส่งผลกระทบต่อความรวดเร็ว ถูกต้องในการให้บริการแก่ผู้ใช้บริการ การติดตามตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสถานะบุคคลที่มักฉวยโอกาสหาประโยชน์จากเรื่องสถานะบุคคล เช่น การกักตัว การตั้งเรื่องให้ล่าช้า การสร้างขั้นตอนที่ยุ่งยากเกินความจำเป็น เป็นต้น เพื่อเป็นการเตรียมการเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๕๘

๒.๖ สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ความรุนแรงในภาคใต้ พบว่า เจ้าหน้าที่เริ่มมีความเข้าใจประเด็นสิทธิมนุษยชนเพิ่มมากขึ้น มีการให้การเยียวยาแก่ผู้ได้รับผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรม และมีความเข้าใจถึงบทบาทของหน่วยงาน และเข้าใจว่าผู้ที่ทำงานในพื้นที่ต้องรักษาระดับความสมดุลในมิติด้านความมั่นคงและสิทธิมนุษยชนควบคู่กันไป อันจะนำมาซึ่งผลดีในการลดเงื่อนไขความไม่เป็นธรรมทางสังคมของกลุ่มที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ฐานะ ฯลฯ มีการเพิ่มความพยายามเพื่อหาวิธีการแก้ไขความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ และประกันว่าทุกฝ่ายจะได้รับความยุติธรรม

สิ่งที่ต้องพัฒนา คือ

- (๑) กลไกกระบวนการยุติธรรมยังมีเงื่อนไขที่เป็นไปอย่างล่าช้าไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร
- (๒) การวางแผนเยียวยาเด็กกำพร้าในระยะยาวเพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็กทางด้านการศึกษาและอาชีพ นอกเหนือจากการเยียวยาเรื่องเงินในเบื้องต้นแล้ว
- (๓) การบังคับใช้กฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง รัฐบาลต้องวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขในการประกาศใช้และสมควรร่วมกับหลายฝ่ายในการที่จะลดระดับการบังคับใช้กฎหมายพิเศษ อาทิ สถานที่หรือพื้นที่ที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ.ศ. ๒๕๕๗ และพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๘ ในสถานที่หรือ

พื้นที่ใด เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าสมควรใช้กฎหมายพิเศษเพียงระดับพระราชบัญญัติ การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ ก็สมควรดำเนินการ ทั้งนี้ เพื่อนำบทบัญญัติ มาตรา ๒๑ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการฝึกอบรมตามที่ศาลจะใช้ดุลพินิจเพื่อให้มีการปรับทัศนคติในการมาร่วมพัฒนาสังคมและประเทศชาติในที่สุด

ส่วนการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี ๒๕๕๕ นอกจากจะเป็นการประมวลผลการปฏิบัติของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามอำนาจหน้าที่แล้ว ยังเป็นการสรุปผลการดำเนินงานที่สำคัญ สถิติ และข้อมูลต่างๆ ที่ดำเนินการในรอบปีปฏิทิน ๒๕๕๕ ซึ่งได้นำเสนอไว้ในบทสุดท้ายของรายงานฉบับนี้แล้ว